

RÁDIÓS GAZDASÁGI ELŐADÁSOK

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

ELNÖK: BR. PRÓNAY GYÖRGY DR.

HELYETTES ELNÖK: TÓTH JENŐ DR.

TAGOK:

BUDAY BARNA

SZTANKOVICS JÁNOS

NÉMETH JENŐ

WELLMANN OSZKÁR DR.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

CZVETKOVITS FERENC DR.

SEGÉDSZERKESZTŐ:

SUHAYDA TIBOR

SZERKESZTŐSÉG:

BUDAPEST, V., KOSSUTH LAJOS-TÉR 11. SZ., II. 202.

14. FÜZET

A HÁZIÁLLATOR TUBERKULÓZISÁRÓL

ÍRTA:

DR. HUTYRA FERENC

UDVARI TANÁCSOS

A M. KIR. ÁLLATORVOSI FŐISKOLA REKTORA

OLVASD EL, ÓRIZD MEG ÉS GYŰJTSZD KÖNYVTÁRBA!

A háziállatok tuberkulózisáról.

Írta: **Dr. Hutýra Ferenc**

udvari tanácsos, a m. kir. állatorvosi főiskola rektora.

Ma már általánosan átment a köztudatba, hogy az emberek tuberkulózisa vagy gümőkórja emberről emberre átragadó, fertőző betegség, még pedig úgy annak leggyakoribb alakja, a tüdővész vagy tüdősorvadás, mely évről évre sok ezer fiatal életet visz a korai sírba, mint a másik, a görvélykór vagy skrofulózis, mely a mirigyeket, a csontokat és az ízületeket támadja meg s eltorzítja és mozgásában zavarja a testet. Az az erélyes propaganda, melyet az egészségügyi hatóságok a háború előtti években megkezdtek és a háború befejezése óta fokozott erővel folytatnak, a lakosság széles köreit felvilágosította arról, hogy az emberek, kevés kivétellel, nem szokták közvetlenül örökölni a betegséget, hanem azért betegszenek meg, mert fertőzött környezetben élnek és beteg szülőik, rokonaik vagy más embertársaik kiköhögött tüdőváladékát vagy görvélyes sebeik váladékát, ezzel pedig a betegség ragályanyagát, a gümőkór baktériumát belehelik, vagy az étellel-itallal a testükbe viszik.

Sokkal hiányosabbak a nagyközönség körében az ismeretek az állatok tuberkulózisáról, pedig ennek kettős szempontból nagy a jelentősége. Egyrészt azért, mert lényegében azonos lévén az ember tuberkulózisával, átragadhat az emberre és azt megbetegítheti, másrészt azért, mert máris nagyon el van terjedve főképen a szarvasmarhák, a sertések és a baromfi között és évről évre súlyos károkat okoz a mezőgazdaságnak. A közvágóhidakon levágott szarvasmarháknak mintegy 20%-ánál, vagyis minden ötödik állatnál találunk a belső szervekben már jól észrevehető kóros elváltozásokat; külön erre irányuló vizsgálatok azonban megállapították, hogy vannak, még pedig nem kis számban, nagy tehenészetek, melyekben 50—60 és még több állat van már fertőzve. Nagyobb része még egészségesnek látszik ugyan, de a kór már testükbe férközött és megkezdte a szervezetet emésztő munkáját.

Sertések között jóval ritkább a betegség, de az angol és általában a nemesített fajta állományokban szintén terjeszkedik s voltak esetek,

amidőn egy-egy falkában az állatok 30—40%-a is betegnek bizonyult a levágás alkalmával.

Viszont baromfiállományokban, főképen a tyúkfélék között, erősen terjeszkedik azóta, hogy a baromfitenyésztés erősen fellendült és az állatok udvarokban és ólakban szorosán egymás mellett élnek s így bő az alkalom a kölcsönös fertőződésükre.

Nem lehet ma még pontosan kiszámítani a károk nagyságát, melyek a tenyésztőket, gazdákat és általában az állattartókat az állati gümőkór révén éri. Megközelítőleg azonban fogalmat lehet alkotni róluk, ha meggondoljuk, hogy a betegség megrövidíti az állatok átlagos életkorát és hasznosításuk időtartamát, mert terjeszkedésével arányban mind fiatalabb korban és mind több beteget kell miatta kiselejtezni; a szaporulat egyrésze már nagyon fiatal korban betegszik meg s ezért nem nevelhető fel; a megbetegedett állatoknak lefogy a testsúlyuk és a tehéneknek alábbszáll, majd egészen elapad a tejelőképességük; végül a betegen levágott állatok húsa és belső testrészei nem, vagy csak bizonyos korlátozások mellett lévén alkalmasak az emberi fogyasztásra, ezúton is érzékeny veszteség éri a tulajdonosokat, közvetve pedig a közvagyonot.

És mindezek a súlyos károsodások és veszteségek elkerülhetők vagy legalább tetemesen csökkenthetők volnának, ha a tenyésztők és gazdák kellőképen tájékozva volnának a betegség lényegéről és az ellene való védekezés módjairól és ha a közhatóságok támogatnák őket a helyesnek felismert védekezésre irányuló törekvéseikben.

Mert miről van szó? Olyan betegségről, melyet az állatok is, épúgy mint az emberek, nem örökölnek beteg szüleiktől, hanem a világrajöttük után szereznek annak következtében, hogy betegekkal érintkeznek, fertőzött helyen tartózkodnak vagy beteg anyjuk fertőzött tejét szopják. Hogyha tehát gondoskodunk arról, hogy az újszülöttek tiszta helyre kerüljenek, tiszta tejet kapjanak eleségül, felnevelkedésük folyamán és később is ne érintkezzenek beteg állatokkal, akkor egész életükben egészségesek maradnak.

Igaz, hogy nehéz a gyakorlatban ezeket a feltételeket megvalósítani, de sokszoros tapasztalatok igazolják, hogy a dolog lehetséges. Külföldön, főképen az északi skandináv államokban és Észak-Amerikában már sok ezer gazdaságból teljesen kiirtották a betegséget, de Magyarországon is vannak nagy uradalmak, melyek céltudatos és következetesen erélyes eljárással hasonló szép eredményeket értek el.

Az eljárás abban áll, hogy az állatorvos megvizsgálja az állatokat és azokat, melyeken már betegségre utaló vagy ilyenre gyanút keltő

tünetek vehetők észre, kiselejtezteti. A többieket aláveti az ú. n. tuberkulinpróbának és az ekkor reagálókat, vagyis már fertőzötteket egy csoportba, a nem reagálókat egy másik csoportba állítja és a két csoportot a helyi körülményekhez képest egymástól elkülöníti, hogy a reagáló és a nem reagáló állatok lehetőleg ne érintkezzenek egymással. Ettől kezdve gondoskodás történik arról, hogy az újszülött borjúk egészséges tehenek tiszta tejét kapják s azután tiszta környezetben nevelkedjenek fel. Az istállókat természetesen állandóan tisztán kell tartani. Ilyen módon, az észrevehetően megbetegedő állatok fokozatos selejtezésével és egészséges új nemzedék felnevelésével, a gazdasági üzem megrázkódtatása nélkül ki lehet küszöbölni a betegséget. Igaz ugyan, hogy nem rögtönösen, hanem az állomány nagysága és fertőzöttsége szerint csak egy vagy több év alatt. Az is igaz, hogy az eljárás gondos körültekintést, kellő szakavatottságot és főképen nagy kitartást és következetes erélyességet igényel, de az eredmény megéri a fáradságot. A korábbi károsodások évről évre csökkennek s végül teljesen elesnek, másrészt a tulajdonos magasabb áron értékesítheti tenyésztett állatait, ha biztosítékot nyújthat a vevőknek, hogy mentesek a tuberkulózistól.

Bizonyosra vehető ugyanis, hogy a gazdák mind szélesebb köreiben fel fogják ismerni a gümőkór elleni védekezés fontosságát és mind nagyobb súlyt vetnek majd új állatok beszerzése alkalmával azok egészségi állapotának ellenőrzésére és így arra is, hogy betegekkal ne hurcolják be a tuberkulózist meglevő állataik közé.

A védekezés a behurcolás ellen nehéz azért, mert a tuberkulózis nagyon lassan fejlődik, úgyhogy legtöbbször évek mulnak el, amíg a valahonnan fölszedett ragályanyag annyira megtámadja a testet, hogy a betegség már az állatok megfigyelésekor valamely kóros tünetről felismerhető vagy legalább is gyanítható. Az ilyen, még csak lappangó fertőzöttséget is fel lehet ugyan ismerni az ú. n. tuberkulinójtással, ezt az ojtást azonban nem lehet a közönséges vásári forgalomban alkalmazni és a vevő legföljebb azzal biztosíthatja magát ellene, hogy írásos nyilatkozatot követel az eladótól arról, hogy az áruba bocsátott állat egészen mentes a tuberkulózistól, tehát a lappangó fertőzöttségtől is.

Az általános gyakorlatban a vevő többnyire arra van utalva, hogy csak az állat meg szemlélésével tájékozódják az egészségi állapotáról. De legalább ezt az óvatosságot ne mulassza el. Ne siesse el a vételt, hanem figyelje meg hosszabb ideig az állatot, hogy nem köhög-e s ha igen, úgy ne vegye meg, akkor sem, ha az eladó azzal biztatja, hogy az csak meghült és hogy a köhögésnek nincsen jelentősége, mert a legtöbb idősebb tehén vagy ökör köhögni szokott. Ezenkívül tapogassa meg az

áll alját és a fülek tövét, a lapocka előtti árkot és a tőgyet s hogy ha csomókat vesz valahol észre, szintén tartózkodjék az állat megvételétől.

Legjobb természetesen, hogyha a vevő minden adás-vételnél állatorvos tanácsát kéri ki, de ha már ezt elmulasztotta, legalább utólagosan mutassa meg a megvásárolt állatot állatorvosnak, még pedig mindenestre hat héten belül, mert ha ez idő alatt a gümőkórnak jelei mutatkoznak rajta, úgy a vevőnek törvény szerint joga van az eladótól az adás-vétel felbontását, vagyis az állat visszavételét és a vételár visszatérítését követelni.

Hogyha minden óvatossága ellenére behurcolta a betegséget állatai közé vagy ha az már azelőtt is ott volt közöttük, úgy iparkodjék azt onnan kiküszöbölni. Nagyobb gazdaság ezt az előbb ismertetett módon teheti, a szerényebb viszonyok között gazdálkodó legalább arra törekedjék, hogy minél korábban vegye észre, ha egyik-másik állatja megbetegszik. Kísérje éber figyelemmel őket s ha valamelyik köhécsel, vagy néha-néha felfúvódik és amellettsóványodik, avagy ha a tehén teje megváltozik, állítsa külön és kérje ki hozzáértő állatorvos tanácsát. Hogyha ez azután gümőkórosnak találja, javítsa fel és értékesitse mielőbb hússra.

Nem helyes és nem lelkiismeretes dolog az, akár a nagy-, akár a kisgazda részéről, hogy az ilyen betegeskedő, köhécselő vagy hibás tőgyű és nem tiszta tejet adó állatokat a piacra viszik, vagy kézből továbbadják. Nem helyes, hogy valaki úgy akar a károsodástól szabadulni, hogy azt benne bízó embertársára hárítja át, pedig az állatkereskedésben ez mindennapi dolog, mely ellen a törvény csak hiányos védelmet nyújt, míg ritka holló az olyan eladó, aki őszintén megmondja az állat hibáját és megelégszik azzal, hogy annyit kap az állatjáért, amennyit az hibájával megér. A tuberkulózis országos terjeszkedésének éppen az az egyik oka, hogy az állattulajdonosok az olyan állatokat, melyekről észreveszik, hogy belső bajuk van, sietve a piacra viszik és ezzel a rossz-hiszemű eljárásukkal terjesztik a betegség ragályát.

Különösen súlyos beszámítás alá esik a gümőkóros tőgyű tehének továbbadása. A baj arról ismerhető fel, vagy legalább is gyanítható, hogy a tőgy belsejében, majdnem mindig az egyik vagy mindkét hátulsó tőgynegyedben, nem fájdalmas csomósodások támadnak; ugyanakkor a tőgy fölött, hátul, kemény mirigydudorok tapinthatók ki, egy idő múlva pedig a csomós tőgynegyedből kifejt tejben savós és fehéres-szürkés pelyhek uszkálnak. A beteg tőgyből kifejt tej nagyon sok gümöbacillust tartalmaz és nyersen élvezetétől ember és állat egyaránt megbetegszik tuberkulózisban. A gümőkóros tőgyű tehén ezért mielőbb

a vágóhidra való. Nem szabad tovább megtartani más állatok között, mert teje fertőzi a borjút s így nem lehet utódot nevelni tőle, de azért sem, mert a tej emberi fogyasztásra sem alkalmas. Aki általában tőgybeteg tehenet fej és tejét, annak ellenére, hogy észreveszi, hogy az nem tiszta, hanem savós vagy nyúlós, más tehenek jó tejjével összekeveri és így elárúsítja, súlyos bűnt követ el embertársai ellen, mert a megváltozott tej, bármi legyen megváltozásának oka, megbetegíti az embereket, akik azt, nem ismervén az eredetét, nyersen elfogyasztják.

Különösen a gümőkóros tőgyből kifejt tej veszedelmes elsősorban a gyermekekre nézve és pedig annál inkább, minél fiatalabbak. A világon sokféle gyűjtött tapasztalatok szerint ugyanis az ebben a korban gyakori skrofulózis, vagyis a mirigyek, a csontok és ízületek tuberkulózisa az eseteknek 30—40%-ban az ilyen tejnek nyersen fogyasztásától származik. Hogy pedig minő nagy a veszedelem ebben a tekintetben Magyarországon, az kitűnik a következő hozzávetőleges számításból: Az országban lévő kereken 800.000 fejőstehén közül nagy átlagban 20%, vagyis 160.000 többé-kevésbé előrehaladottan gümőkóros, ezek közül pedig legalább 1%-nak, vagyis 1600-nak a tőgye is beteg. Legalább ennyi tehenek teje kerül tehát napról napra a forgalomba, mert többnyire addig fejkik őket, amíg el nem apad a tejük, vagy a míg le nem soványodnak annyira, hogy nem érdemes őket tovább életben tartani. Vannak ugyan kormányrendeletek, melyek tiltják a gümőkóros tőgyű tehenek tejének forgalombahozatalát, a rendeleteket azonban nem hajtják végre. Magyarországon nagyon sok a skrofulás ember. Aligha tévedünk abban a föltevésben, hogy a baj gyakorisága részben a gümőkóros tőgyű tehenek nagy számával áll oki kapcsolatban.

A gümőkórosan fertőzött tej azonban a sertésekre is veszedelmes. Sertések ugyanis tuberkulózisban, mondhatni, kizárólag ott betegszenek meg, hol a malacokat nyers lefőlözött tejjel és tejsavóval etetik. Sok lévén a beteg tőgyű tehen, sok olyan tej kerül különösen a tejet gyűjtő telepeken feldolgozásra, melyhez beteg tehenek tejét keverték s ha azután a visszamaradt lefőlözött tejet azon nyersen sertéseknek adják, megvan az alkalom a fertőződésükre. Innen van az, hogy leginkább angol és keresztezett sertések betegszenek meg, melyeket sok helyütt éppen a tejsavó értékesítése végett a tejfeldolgozó telepeken tartanak. A tejsavó előzetes felmelegítésével 85°-ra elejét lehetne ennek venni, mert ilyen hőfokon hamar elpusztulnak a gümöbacillusok, ezt azonban kevés helyen teszik meg.

Jó tudni, hogy a sertések tuberkulózisának van még egy másik forrása és ez a baromfi- vagy madártuberkulózis. Ez a betegség, miként

említettük, a baromfitenyésztés legújabbkori örvendetes fellendülése óta terjeszkedik aggasztó módon, különösen a tyúkfélék között. Megfészkelődését az állományokban, melyekbe betegekkel behurcolták, elősegíti nagyon sokáig lappangó, lassú fejlődése. Legtöbbször csak az kelti fel reá a figyelmet, hogy az állatok soványodnak és sorvadnak, némelykor azonban a közelebbi vizsgálat megállapítja, hogy a nyak egyik vagy mindkét oldalán dudoros mirigyek sorakoznak egymás mögött, vagy a csontokban áteső világítás mellett sötét foltok vehetők észre, esetleg egyik-másik láb- vagy szárnyizület is meg van dagadva. Teljes biztosság kedvéért célszerű egy-két beteget leölni, amikor az említett elváltozásokon kívül vagy ezek nélkül is, sárga dudorok és foltok a májban, valamint dudorok a beleken és a belek között határozottan tuberkulózisra utalnak.

Fertőzött baromfiállományból csak az összes betegeknek és a tuberkulinpróbára reagálóknak eltávolításával lehet a gümőkórt kiküszöbölni, akárhányszor azonban gazdaságosabb az egész állományt leölni és újat nevelni. Egyébként a védekezés közben gondolni kell arra, hogy egészséges baromfi attól betegszik meg, mert beteg társai ürülékeit és a leöltek belső részeit felszedi és hogy ilyen módon sertések is fertőzik magukat; ezért az udvart tisztán kell tartani, az elhullott baromfit vagy a leölteknek belső részeit nem szabad a trágyadombra dobni, hanem el kell égetni.

Ha mindehhez hozzávesszük még, hogy kutyák, macskák és szobai díszmadarak is tüdőbeteg emberek környezetében megbetegedhetnek és viszont betegségüket az emberre átvihetik, úgy legalább nagyjában képet alkothatunk magunknak az állatok tuberkulózisának nagy gazdasági és állategészségügyi, valamint közegészségügyi jelentőségéről, egyben megértjük, mennyire fontos érdekek fűződnek ennek a betegségnek kiirtásához, vagy legalább is a lehetőségig való gyérítéséhez.

Hogy a baj annyira elhatalmasodott, annak legfőbb oka az újabbkori intenzív gazdálkodás, melynél fogva az állatokat sokat tartják zárt helyen és keveset vagy esetleg egyáltalában nem a szabad levegőn, úgyhogy a párás fertőzött levegőben sűrűn egymás mellett állva könnyen fertőzik egymást. Bizonyítja ezt az a tapasztalat, hogy pl. a szabadban élő gulyabeli magyar marhák és a szintén sokat szabadban mozgó mangalica sertések között ritkán akad gümökóros beteg, ellenben nagyon gyakori a betegség a nyugati fajta marhák és az angol fajta sertések között. Ebből önkénytelenül következik az a tanulság, hogy a mozgás a szabad levegőn és általában az edzés minden irányban, sokféle egyéb hasznán felül, egyik leghatékonyabb módja a gümökóros fertőzés elhárításának.

A betegség kiküszöbölése már fertőzött állományokból nehezebb feladat, mely az állattulajdonos részéről, miként már mondtuk, kellő belátást és nagy kitartást igényel és így is akkor vezet leginkább eredményre, ha a tulajdonost a hatóságok is támogatják a törekvésében. Mindezideig ez, törvényes alap híján, nem történt meg, a folyó évben megalkotott új állategészségügyi törvény azonban módot nyújt reá a jövőben. Ez a törvény ugyanis a szarvasmarhák gümőkórját az ú. n. hivatalból jelentendő betegségek közé sorolja s ezzel a közigazgatási hatóságokat feljogosítja, sőt kötelezi arra, hogy a betegséget figyelemmel kísérik és a gyérítésére alkalmas intézkedéseket fogantossítsák.

Maguk ezek az intézkedések nincsenek még részletesen megállapítva, irányukat azonban már a törvény megjelöli két elvi jelentőségű rendelkezéssel. Az egyik az, hogy az állam a tulajdonostól kisajátíthatja és leöletheti a nyílt gümőkórban beteg szarvasmarhákat. Ennek a rendelkezésnek végrehajtásával évente sok olyan, főképen tüdő- és tügybajos állat ki fog kerülni a forgalomból, melyek folyton ürítik testükből a gümőkór ragályát és fertőzik vele a környezetüket. Nyilvánvaló, hogy az ártalmatlanná tett állatok számának arányában csökkenni fognak a fertőzés esélyei és ennek folytán mind kevesebb állat fog megbetegedni.

A másik fontos rendelkezés, hogy az állam támogatni fogja azokat a tulajdonosokat, akik önként vállalkoznak arra, hogy kiirtják a betegséget az állományukból. Bizvást remélhető, hogy azok a gazdák, akik, rendszerint már a saját kárukon okulva, tisztában vannak azzal, mennyire emeli az állomány értékét annak mentessége a tuberkulózistól, saját érdekükben igénybe fogják venni az állam támogatását és ilyen módon mind nagyobb számban lesznek majd tiszta tenyészetek, melyek egészséges állatokat juttatnak a forgalomba.

Az eddigi tétlenséggel és közömbösséggel ellentétben tehát a közel jövőben meg fog indulni a küzdelem az állati gümőkór ellen is és ha a hatóságokat és szakembereket kellő megértéssel fogja támogatni a gazdaközönség, úgy fokozatosan csökkenni fognak azok a károsodások, melyek a mezőgazdaságot e betegség révén évről évre érik s egyben el fog apadni az emberi gümőkórnak egyik forrása is.